

Onko Irma käynyt jo soittamassa sinun ovikelloasi?

Yksinäisyydestä on tullut uusi kansantauti. Tutkimustulokset ovat todistaneet yksinäisyyden olevan tappavampaa kuin ylipaino, ja sen on havaittu lisäävän ennenaikaisen kuoleman riskiä – puhumattakaan mielenterveydellisistä sairauksista kuten vaikean masennuksen puhkeamisesta. Suomalaisten yksinäisyydestä aiheutuu valtiolle valtava lasku, sillä yksinäisyys linkittyy vahvasti myös syrjäytymiseen ja työkyvyn heikentymiseen. *Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen* (THL) alueellisen terveystutkimuksen mukaan yli 400 000 henkilöä aikuisväestöstä, eli joka kymmenes suomalainen, tuntee olonsa yksinäiseksi usein tai jatkuvasti. Mikko Rimmisen Finlandia-palkittu teos *Nenäpäivä (2010)* on omalla tavallaan ajankuva yksinäisyydestä kaikessa monimuotoisuudessaan tämän päivän suomalaisessa hyvinvointivaltiossa.

Helsingin Sanomat teki keväällä 2014 yhteistyössä tutkijoiden kanssa laajan yksinäisyyskyselyn verkkosivuillaan, jonka avulla kerättiin lukijoiden kokemuksia yksinäisyydestä. Kyselyyn vastasi yli 32000 yksinäistä, ja heidän vastauksistaan käy ilmi, kuinka toisistaan eroavaisia yksinäisyyden kokemukset voivatkaan olla. Suupaltti ekstrovertti voi kokea henkistä yksinäisyyttä, kun taas lapsena kiusatuksi tullut ja itsetuntonsa menettänyt voi kärsiä sosiaalisesta yksinäisyydestä koko loppuelämänsä. Yksinäisyys periytyy, ja sen valtaan voi joutua myös olosuhteiden pakottamana. Yksinäisyys ei katso ikää, koulutustaustaa, lompakon paksuutta tai sosiaalisen median käyttäjätilien seuraajien lukumäärää.

Yksi *Helsingin Sanomien* kyselyyn vastanneista henkilöistä olisi voinut olla Rimmisen romaanin päähenkilö, ystävyyttä epätoivoisesti janoava Irma, joka ihmisseuran kaipuussaan ajautuu soittamaan naapurustonsa ovikelloja tekeytyen Taloustutkimuksen kyselyhaastattelijaksi. Irman kapeaksi rajautunut elämänpiiri Helsingin Hakaniemessä laajenee hänen päätyessään sattuman kautta Keravalle, minne hän alkaa tehdä säännöllisesti kyselytutkimusmatkojaan. Kyselytutkimukset tuovat rytmiä yksinäiseen arkeen, ja ennen pitkää Irma vierailee toistuvasti Jokipalttioiden, Hätilän, Virtasen ja monien muiden asunnoissa. Irma jää koukkuun esittämäänsä taloustutkimuskyselijän rooliin ja alkaa samalla kiintyä haastateltaviinsa. Hän keksii tekosyitä palata yhä uudelleen heidän luokseen, vaikka hänen uskottavuuttaan gallupkyselijänä aletaankin epäillä.

”Ja juttu jatkui, ihan yhtä älyttömänä mutta samaan aikaan jotenkin yhteisymmärryksellisenä, vähän niin kuin leikkinä. Käsitettiin kyllä molemmat siinä että homma oli silkkaa hooplaata, niin kuin Hätilä asian ilmaisi, mutta taisi silti tuntua kummastakin hyvältä vain istua siinä höpeltämässä.”

Irma on nolojen tilanteiden nainen, joka kohtaa kyselytutkimustensa aikana useita tragikoomisia sattumuksia. Hän on toiminnassaan tahditon koheltaja, joka ei tahdo kenellekään mitään pahaa, mutta tilanteet vain lopulta riistäytyvät hänen käsistään. Irma ei halua tehdä itsestään numeroa, mutta todellisuudessa saa juuri tämän piirteensä vuoksi aikaan entistä suurempaa sotkua. Arkipäiväisten kommunikointitilanteiden vaikeus kehittyy Irman päässä valtaviin mittasuhteisiin. Luontevasta keskusteluista ei meinaa tulla mitään, kun koko ajan pitää olla toistelemassa kiitosta ja haloota tai sitten suusta ei tule mitään ulos.

”-- oli pako sanoa jotain, sokeltaa posket ja suu täyteen sanoja ja sitten muplata ja pärskiä ne kaikki pois, selittää jotain sellaista kuin että smooltoolkkia minä siinä vain yritin -- mutta vähän yritykseksi se jäi, minä olen niin onneton näissä.”

Irmaa voisi epäillä mieleltään epävakaaksi, mutta pääsyy hänen harkitsemattomiin tekoihinsa ja ei-toivottuihin seuraamuksiin on vain sosiaalisten suhteiden kaipuu.

Suomalaisessa kirjallisuudessa yksinäisten päähenkilöiden hahmogalleriaan lukeutuu Irman ohella myös lukuisia muita kohtalontovereita. Erityisesti Kari Hotakainen kuvaa useissa teoksissaan yksinäisyyttä ja suomalaisille ominaista melankoliaa, joka on meille äidinmaidossa periytyvä luonteenpiirre. *Juoksuhaudantiessä (2002)* päähenkilö on yksinäinen mies, joka etsii taloa korjatakseen avioliittonsa, ja *Huolimattomissa (2006)* yksinäiset sielut etsivät hellyyttä ja läheisyyttä. Pekka Hiltusen romaani *Iso (2013)* on kerrottu huomattavasti ylipainoisen Annin näkökulmasta. Annin tarina paljastaa, miltä tuntuu syrjäytyä ja jäädä muun yhteiskunnan ulkopuolelle ison kokonsa vuoksi. Myös Tuomas Kyrön *Mielensäpahoittaja*-hahmoa voisi pitää yksinäisenä: hän on yksin ja eksyksissä nykyajassa haikaillen takaisin menneeseen ja vanhoihin hyviin aikoihin.

Jokaisen naapurustossa asuu vähintään yksi Irma. Irma on se pieni, hintelän näköinen nainen, joka touhottaa rappukäytävässä menemään. Hän huikkaa tervehdykseksi vaisut heit, vaikka tahtoisikin jäädä pidempään keskusteluun. Irma voisi olla myös Tarja, Leena tai Maija, sillä

Irman tilanteessa olevia yksinäisiä naisia on maassamme tuhansittain. Keski-ikäisenä, pienituloisena naisena vailla sosiaalista verkostoa Irma kuuluu kohderyhmään, jonka syrjäytymisriski on suuri. Irma ei kuitenkaan ole absoluuttisen yksin, sillä hänellä on aikuinen poika. Poika soittelee huolestuneena äidilleen jatkuvasti, mutta heidän puhelinkeskusteluistaan ei tule koskaan mitään. Sanottava asia välity, ja heidän välinsä ovat etäiset. Sanoja äidilliselle välittämislle ja tunteille ei Irmalta aina löydy.

"Teki mieli sanoa että hyvä poika sinä olet. Ilmoille asti suusta pääsi vain, että hyvä poika. Se kuulosti siltä kuin olisi puhunut koiralle."

Rimmisen persoonallinen, oikeinkirjoitusääntöjä laiminlyövä kirjoitustyyli johdattelee tarinaa eteenpäin Irman tajunnanvirtana ilmentäen taidokkaasti naisen sekavaa päänsisäistä monologia. Irmaa voisikin pitää epäluotettavana kertojana, jonka ajatuksenjuoksusta on vaikea ottaa selkoa. Irman menneisyyden tapahtumat ja tulevaisuus jäävät lukijalle epäselviksi, sillä *Nenäpäivä* keskittyy kuvaamaan ainoastaan yksittäistä ajanjaksoa Irman elämässä. Ensivaikutelman perusteella *Nenäpäivää* voisi kuvailla pelkäksi kepeäksi komediaksi, mutta rivien välistä on kuitenkin löydettävissä vahva yhteiskunnallinen sanoma. Irma tapaa kyselykäynneillään erilaisia ihmiskohtaloita, joiden elämäntarinat kietoutuvat syrjäytymisen ja yksinäisyyden kokemusten ympärille. Kaikkia Irman kohtaamia henkilöitä yhdistää se, että he kaipaavat ympärilleen muita ihmisiä aivan yhtä kipeästi kuin Irmakin.

Teoksen varrella moni kysyy yksinään koheltavalta Irmalta *"onksteillääkaikkiokei"*, mutta hän ei missään vaiheessa jää pahemmin surkuttelemaan kohtaloaan. Suomessa on kuitenkin tuhansittain yksinäisiä, joilta kukaan ei kysy koskaan *onksteillääkaikkiokei*. Yksinäisyyttä vastaan onkin ryhdytty taistelemaan erityisesti erilaisten sosiaalisen median ilmiöiden ja kampanjoiden kautta: Mediassa on tuotu esiin *Facebookissa* yksinäisten perustamia ryhmiä, jotka toimivat samanlaisessa tilanteessa olevien kohtaamispaikkana. Myös lapsuudesta tutut kirjeenvaihtoringit on otettu uudelleen käyttöön yksinäisyyden pois kitkemisessä. *Kirje tuntemattomalle* nimellä kulkevaa kirjevälitystä järjestää muun muassa *Aika parantaa – verkosto*, jonka kautta kuka tahansa voi kirjoittaa kirjeitä, jotka jaetaan eteenpäin yksinäisille ja muille tukea tarvitseville. *Suomen Punainen Risti* puolestaan järjestää ystävöimintää, jonka kautta välitetään vapaaehtoisia ystäviä toisen ihmisen läsnäoloa kaipaaville "Irmoille". Toimintaan osallistumisen edellytyksenä on erillisen ystäväkurssin käyminen. Ovatko inhimillisen kanssakäymisen taidot todella unohtuneet meiltä niin tyystin, että toisen

kaverina ja seurana olemista varten täytyy nykyään käydä valmennuskurssi? Onko kysymys *onksteillääkaikkiokei* niin vaikea, että sitä pitää opiskella teoriatasolla?

Rimmisen *Nenäpäivän* hahmojen elämäntarinoissa korostuu pohjattoman yksinäisyyden kuvaus – se tunne, kun on täysin muista eristynyt, unohdettu, mitätön, näkymätön.

HelsinkiMissio on kampanjoinut näkyvästi yksinäisyyttä vastaan, viimeksi *Vapauta yksinäisyyden vangit* -joulu- ja joulukampanjalla: *HelsinkiMission* vapaaehtoiset asettuivat sisään Helsingin keskustassa sijaitseviin mainospilareihin symboloiden näin ”yksinäisyyden vankeja”. Heidän tavoitteenaan oli saada ihmiset huomaamaan yksinäisyyden olevan kuin vankila, josta jokainen yksinäinen tahtoisi päästä pois.

Yksinäisyydestä puhuttaessa esiin on nostettu erityisesti vanhuusajan yksinäisyys. Medioissa on kauhisteltu kertomuksia koteihinsa unohdetuista vanhuksista, joiden hautajaisiin ei saavu ainuttakaan omaista. Kyselytutkimuskierroksensa aikana Irma päätyy sattumalta soittamaan yksinäisen vanhuksen, Ilmari Hätilän, ovikelloa. Hätilä luulee Irmaa aluksi ”kotipalvelun likaksi”, joka on tulossa viikoittaiselle käynnilleen. Monelle yksin kotona asuvalle vanhukselle ”kotipalvelun likka” voi olla ainoa säännöllinen ihmiskontakti. Julkisuuteen on tuotu useita kauhutarinoita lähihoitajien normaalista arkipäivästä, jotka ovat niin kiireisiä, että jokaiselle vanhukselle varattu aika voi olla lyhyimmillään vain 15 minuuttia. Voiko sitä edes laskea seuranpidoksi, jonka aikana ehtii kysyä toisen voinnit ja kuulumiset?

Kyselykierroksillaan Irma kohtaa myös alkoholisoituneen Virtasen, joka on linnoittautunut asuntoonsa tyhjien pizzalaatikoiden ja tuhkakuppien keskelle. Hän muistuttaa krapulatiloihinsa räjäistä Uno Turhapuroa, joka piehtaroi sohvalla omassa kurjuudessaan pääsemättä sieltä koskaan ylös. Virtaselle alkoholi on ollut ainoa ystävä ja lohtua elämään tuonut asia. Täysin erilaisista lähtökohdista tulevat henkilöt löytävät kuitenkin toisistaan jotain yhteistä, ja satunnainen kohtaaminen kasvaa varovaiseksi tuttavuudeksi.

”Oli mukava istua siinä sen kamalan miehen kanssa ja viljellä joutavuuksia. Joku yhteisymmärrys siinä vallitsi: juuri sillä hetkellä oikein millään ei ollut väliä, vaikka mielessä kävikin että minä saatoin nähdä vähän suuremman kaistaleen Virtasen toivottomuutta kuin se minun.”

Tärkeimpään asemaan Irman kohtaamista henkilöistä nousee Jokipaltion Irja, jonka luokse Keravalle Irma päätyy väärinkäsityksen kautta. Hän lähtee alun perin Keravalle noutamaan

viherkasveja, joita joku jakoi ilmaiseksi poismuuton yhteydessä. Irma kuitenkin eksyy väärään rappuun ja sieltä Jokipaltioiden kahvipöytään. Irma alkaa esittää gallupkyselijää kun käy ilmi, ettei mitään ilmaista ruukkukasvia olekaan tarjolla. Jokipaltion Irja on Irmalle kuin kadoksissa ollut sielunsisko. Hänen kanssaan ”hölpöttely” tuntuu mukavalta, eivätkä yhteiset hiljaiset hetketkään ole vaivaannuttavia. Irjan kanssa Irma jakaa myös noloimmatkin hetket ja sattumukset, joista myös romaanin nimi *Nenäpäivä* juontuu: epäviralliseen kyselytutkimukseen osallistumisen johdosta Irma haluaa antaa Irjalle palkinnoksi yllätyslähjän, jonka hän koettaa tunkea alas Irjan postiluukusta. Yhtäkkiä ovi avautuu ja Irman nenässä alkaa *”lämmin kohina, jonka jälkeen kaikki on tahmeaa ja sekavaa”*.

Vuoden 2015 loppupuolella Helsingin kahviloihin käynnistettiin *Kupponen*-hanke. Maailman metropoleista rantautuneen liikkeen ideana on ostaa kahvilakäynnin yhteydessä ylimääräinen kuppi kahvia, jonka kahvilan työntekijä merkitsee vihkoon. ”Kupponen” voidaan tarjoilla anonyymisti kelle tahansa sitä kysyvälle. Ajatus toisen päivän piristämisestä on hieno, mutta miksei kahvikupposta voisi tarjota jollekin tuntemattomalle myös suoraan kasvotusten? Kahvittelulla on pitkät perinteet erityisesti suomalaisessa seurustelukulttuurissa. Kahvipöydän ääreen kokoontuminen on meille luontevin tapa vaihtaa kuulumiset sekä jakaa ilot ja surut. Yhtenä yksinäisyyden aiheuttajana voisikin nähdä sosiaalisen median aikakautta leimaavan anonyymiyden. Kun kasvokkain käytyjä kohtaamisia ei synny, yksinäisen henkilön ihmiskontaktit voivat rajoittua pelkästään kaupan kassaan. Kahvittelu esiintyy Rimmisen romaanissa toistuvana punaisena lankana. Kyselytutkimustensa yhteydessä Irma päätyy ventovieraiden ihmisten kahvipöytiin. Gallupkyselyiden aikana haastateltavien yksityiselämän asiat ujuttautuvat keskustelun lomaan, ja ilman Irman väkisin esittämää haastattelijanroolia kyseessä olisikin tavallinen ystäväysten välinen kahvihetki.

Kirjan lopussa, lukuisten vaikeuksien ja vastoinkäymisten jälkeen Irma tajuaa saaneensa itselleen joukon ystäviä, joiden kahvipöytään palata ihan vaan pelkkänä Irmana.

”Ja niin pötkö kuin se koko kuvitelma siinä nyt olikin niin mukava sitä siinä oli liu’utella edestakaisin kun pakkaneen rasahteli nurkissa ja ikkuna kasvoi jääkukkiä, sai haaveilla, leikkiä ajatusleikkiä, ei se nyt mikään haudanvakava tulevaisuudenkuva ollut, väliäkö hällä vaikka oltaisiin seisty pannuhuoneessa särpimässä haaleaa mehua, kunhan nyt vain toivoi siinä tiskipöydästä heijastuvaa usvareunaista kuvajaista tuijottaessaan että oltaisiin vain jotenkin yhdessä kaikki, yhdessä ja mukavia toisillemme. Ihan mahdolliselta se tuntui.”

Nenäpäivä jättää jälkeensä surumielisen tunnelman Irman vaatimattoman onnellisesta lopusta huolimatta. Se myös valaa toivoa ja uskoa arjen pieniin sattumuksiin, jotka voivat poikia huomiselle aivan uudenlaisen suunnan. Yksinäisyys ei poistu räväköillä mainoskampanjoilla, vaan pienillä empatian osoituksilla ja lähimmäisenrakkaudella. Raastavan yksinäisyyden voi päättää myös yksi sattumanvarainen ovikellonsoitto.

Ella Holttinen